

innhold

Fjær i hatten

Til sammen fem millioner fugler er ringmerket i Norge. Nå er 90 år med ringmerking samlet mellom to permer.

Side 4

EUs forbrukere mot GMO

EU har utsatt sin beslutning om import av genmodifisert mais, et flertall blant befolkningen er imidlertid soleklart mot genmodifisert mat.

side 4

Torsk istedet for sei

Varmt vann lager kaos i Svalbards fiskeverden.

Side 5

Lav temperatur

Årets klimatoppmøte blir neppe særlig hett.

side 6

Treff for bom i London

60 kroner for å kjøre inn i Oslo i rushtiden? I London er ordningen blitt en suksess. Ulykker, støy og forurensning forsvinner og det blir hyggeligere i byen.

Side 7

Dovre større

Nasjonalparkene i Dovrefjell og Rondane utvides med 1400 kvadratkilometer - omtrent halve Vestfold.

Side 10

Har piggene ute

— Selvsagt tror jeg på drivhuseffekten, men den menneskeskapte drivhuseffekten er jeg i tvil om, sier Oslos nye byråd for miljø og samferdsel, Peter N. Myhre. (Foto: Ingar Storfjell/Scanpix)

Trikkestøy, busseksos og drikkevann er kampsaker for hovedstadens nye byråd for miljø- og samferdsel, Peter N. Myhre (FrP). At Oslo kommer til å innføre piggdekkavgift neste år vil Myhre derimot ikke ha skylden for. Ikke vil han ta ansvar for drivhuseffekten heller.

Side 3

leder

Onarheim, sola og drivhuseffekten

Aktiviteten på sola blir til stadig-het trukket frem og brukt som et argument mot å redusere utslippene av klimagasser.

Høyres Leif Frode Onarheim, medlem av Stortingets energi- og miljøkomite, kastet seg på NRK Kveldsnytt over teorien. Han mener det kan bli aktuelt å re-vurdere holdningen til CO₂-avgifter, forurensende gasskraftverk og et kvotesystem for prosessindustrien. Dermed signaliserer han klart og tydelig at Høyre ikke står helhjetet bak disse virkemidlene, og at partiet er sterkt i tvil om mennesket påvirker jordens klima.

Men det er ikke slik at klimaet på kloden bare påvirkes av en faktor, tvert imot er det svært mange faktorer som sammen spiller inn. At det tidligere i historien har vært perioder med temperaturstigning kan ikke føres som sannhetsbevis mot at det eksisterer en drivhuseffekt og at menneskeskapte utslipp påvirker denne.

I klimadebatten vil det komme mange fagartikler og utspill av ulik kvalitet og holdbarhet. Da er det lurt av begge sider å være edruelig i omtalen av slike enkeltbegivenheter. Når en politiker som Leif Frode Onarheim raskt er ute og signaliserer at norsk klimapolitikk må revurderes, er det vanskelig å forstå at det er bekymringen for miljøet som driver ham.

KFK-12 i en container, skjult bak HKFK-21, beslaglagt på Filippinene. (Foto: Environmental Investigation Agency)

Smugling av KFK

Smugling av ozonnedbrytende KFK øker, viser en undersøkelse gjennomført av miljøorganisasjonen Environmental Investigation Agency (EIA). KFK ble forbudt i industrialiserte land i 1996 og skal fases ut totalt innen 2010.

En rapport fra EIA viser at illegal handel med KFK pågår for

fullt. I Singapore ble etterforskere fra organisasjonen tilbudt en hel skipslast med KFK - komplett med falske papirer. Fra Sør-Afrika avslører EIA smugling til verdens mest lukrative KFK-marked, USA.

Mer informasjon:
www.eia-international.org

Tvilsom kvisehjelp

Tyske Ökotest har vurdert 14 reseptfrie kvisemidler, og dommen er hard: Bare ett middel bestod vurderingen: Cordes BPO 5 Gel. Virkestoffet i middelet er benzylperoksid, og her i landet finner du midlene Basiron eller Panoxyl med samme virkestoff. Disse er imidlertid ikke vurdert av Ökotest.

13 av midlene som ble vurdert inneholdt uegnede virkestoffer som i verste fall kan fremkalle kviser. I tillegg fant Ökotest betenkelige eller omstridte hjelpestoffer, som hormonelt virkende UV-filter, dietylftalat, halogenorganiske forbindelser, polyetylen glykol (PEG) eller PEG-derivater. Ökotest anbefaler deg også å styre unna kvise-midler med betenkelige, allergiframkallende aromastoffer.

Motorisolasjon sparer drivstoff

En kapsel av polyuretan-skum rundt motoren kan spare inntil ti prosent drivstoff.

Kald bilmotor vinterstid krever mer drivstoff. Nå kan motoren få en varmekapsel omkring seg, ifølge en studie gjennomført av selskapet Elastogran i samarbeid med faghøgskolen i den tyske byen Köln.

Varreisolasjonen fører til en forsinket avkjøling av motoren når du parkerer den, og du sparer drivstoff ved at motoren har en høyere temperatur neste gang du starter den. Det er foreløpig ukjent hvilken positiv effekt høyere starttemperatur vil ha på utslipp, men en drivstoffbesparelse på fem prosent sommertid og ti prosent vintertid er antydning, ifølge avisa Die Welt.

En såkalt øko-effektivitetsanalyse er på trappene. Forskere ønsker å vurdere kostnader forbundet med materialbruk og konstruksjon opp mot besparelser i drivstoff og positive miljøeffekter.

Dansk juletre-varsko

Danmark er en av verdens ledende juletre-leverandører. Men produksjon av trærne som skal pynte opp også norske hjem noen uker ved årsskiftet, har kostet dyrt for dansk grunnvann.

— Den danske juletreproduksjonen sliter alvorlig med natur og miljø på grunn av sprøyte-

ter. Tre tyske bilfabrikanter forhandler allerede med utviklerne av motorisolasjonen, og en prototype kan komme allerede neste år.

gifter og kunstgjødsel, sier biolog Michael Stoltze i den danske Naturfredningsforeningen til forbrukerbladet Tænk + test.

Stoltze peker på at særlig nitratbelastningen som kunstgjødsel påfører grunnvannet kan få konsekvenser for de minste vannkonsumentene - spedbar-na.

Miljø-Myhre

Oslos nye byråd for miljø og samferdsel, Peter N. Myhre, er i tvil om menneskeskapt drivhuseffekt. Han mener i tillegg at kollektivtransporten har en miljøside "som ikke er veldig god".

JENS P. TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

Fremskrittspartiet blir sjelden assosiert med natur og grønne verdier. I stedet er det ofte biler, bomring-protester og bensinpriser som ligger partiets hjerte nær. Like fullt er det Fremskrittspartiet som har kapret hovedstadens nye byråd for miljø og samferdsel. Det har allerede avstedkommet en del hevede øyebryn blant dem som mente miljøpolitikken i Oslo trengte et løft - et løft som ikke het Peter N. Myhre.

Men hva mener Myhre om miljøutfordringene i sin nye jobb? Vil for eksempel kollektivtrafikken ta en større prosentandel av persontransporten i Oslo med ham som byråd for miljø og samferdsel?

GULGRØNN OG FÆL EKSOS

— Jeg håper at vi i hvert fall kan fange opp økningen i antall reisende. På den måten vil vi kunne redusere noe av den planlagte veiutbyggingen. Kollektivtrafikken blir jo i tillegg bedre når

det er flere som bruker den.

— Og dere vil spare penger gjennom mindre veiutbygging?

— Det er jeg ikke så sikker på. Kollektivutbygging er dyrt.

Og hva er så det største miljøproblemet i Oslo? Myhre mener det ikke går an å si bare ett:

— Det er todelt. Støy og utslipp fra transport er en del. I tillegg har vi store utfordringer når det gjelder drikkevannskvaliteten fra Mandalsvannet og det må vi gjøre noe med.

— Og når du sier støy og utslipp fra transport, mener du da biler?

— Ikke bare biler. Busser og skinnegående transport har en miljøside som ikke er veldig god, og jeg tror det er mange som vil bli takknemlig hvis vi får gjort noe med den gulgrønne, fæle eksosen fra bussene.

— Hva skal til for å gjeninnføre piggedekkavgiften i Oslo?

— Et bystyrevedtak i desember kort og godt. Og det kommer nok - forslaget ble lagt frem før vi kom i byrådet. Det betyr ikke at det blir piggedekkavgift i

Peter N. Myhre er Oslos nye byråd for miljø og samferdsel. (Foto: Frp)

år, men trolig fra og med neste år.

TVIL OM MENNESKELIG PÅVIRKNING

— Tror du drivhuseffekten?

— Ja, selvsagt gjør jeg det, men at menneskelig aktivitet fører til en økning i temperaturen på jorden er jeg mer i tvil om. Det er jo ikke utslippene som teller, men den totale mengden CO₂ i atmosfæren, og her spiller opptak i havet og opptak av planter en viktig rolle.

Dessuten viser det seg at temperaturøkningene på jorden passer svært godt sammen med eksplosjonsaktivitet på solen. Det har vi sett i det siste, noe som blant annet har fått Høyres stortingsgruppe til å endre syn på menneskeskapt drivhuseffekt.

IKKE MR BOMBASTISK

— Kan ikke dette bli oppfattet som

en behagelig unnskyldning for å vri seg unna politisk ubehagelige miljøkostnader?

— Nei, det tror jeg ikke. For ti-femten år siden fikk vi høre at jorden var i ferd med å gå under. Og her er vi i beste velgående.

Vi må bare innse at vi ikke vet nok. Vi må ikke være så bombastiske at vi tar sjanser for vi har tilstrekkelig kunnskap.

Bundet av avtale

Byråd for miljø og samferdsel i Oslo, Petter N. Myhre, er bundet av en politisk avtale mellom Høyre, Frp, Venstre og KrF. Avtalen slår fast at det er "nødvendig med en betydelig oppgradering av det samlede tilbudet innenfor T-bane, buss, trikk og tog. Byrådet vil følge opp Kollektivpakken med bl.a. oppgradering av T-banen til metrostandard og fullføring av T-baneringen."

Fra Frps program:

Privatisering er et nøkkelord i miljødelen av Oslo Frps prinsipp- og handlingsprogram for perioden 2003-07. Blant annet vil partiet gi "folk frihet til å benytte den avfallsinnsamler han selv finner best og rimeligst." Partiet vil dessuten avvike tvungen tilknytning til fjernvarmenettet, samt vurdere en fast, flat pris på 10 kroner på buss, trikk og bane.

Her er noen andre utdrag fra programmet: "Frp tror ikke at den ansvarlige bilist kjører rundt for moro skyld på spesielt forurensede dager, og er av den oppfatning at Oslo by og samfunnet ikke kan stanses selv om det i korte perioder er høyere luftforurensing enn ønskelig."

"Forslagene om piggedekkforbud og bilfrie dager er basert på gode intensjoner, men er både vanskelig og kostnadskrevenende å

gjennomføre samtidig som effekten er minimal. Frp vil derfor gå imot slike tiltak." "Frp er motstander av at inntekter fra bompenger irlig overføres til kollektivtrafikken."

"Frp vil utbedre gater, veier og gang/sykkelveier. Frp mener det er spesielt viktig å etablere gang/sykkelveier for å skille gående og syklende fra den motoriserte trafikken."

notiser

Ringenes herrer med ny bok

I 1914 fikk en svale i Valdres en ring rundt benet. Det var den første av foreløpig fem millioner ringmerkede fugler i Norge. Nå er resultatene av dette enorme arbeidet samlet i et nytt verk.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

— Det er et monumentalt verk og et gigantisk materiale. Jeg har knapt rukket å sette meg inn i en brøkdel foreløpig.

Fagkonsulent Ingar Jostein Øien i Norsk Ornitologisk Forening snakker med en viss ærefrykt i stemmen når han omtaler det nyskrevne Norsk Ringmerkingsatlas, som tar for seg resultatene av nærmere 90 år med ringmerking av fugl her i landet.

Dette er det første av i alt to bind om ringmerking som planlegges utgitt i denne serien av norske fugleatlasbøker med samme format, den neste kommer i 2004/2005.

FEM MILLIONER FUGL

Boka, som altså samler resultatene av fem millioner merkede

Norsk Ringmerkingsatlas

fugler gjennom 90 år, er et samarbeidsprosjekt mellom Stavanger Museum, Universitetet i Oslo, og Høgskolen i Lillehammer.

— Hvorfor er ringmerking så viktig?

— Rett og slett fordi det er den beste måten å få kunnskap om økologi, trekkruiter, overvintring, levealder og dødsårsaker hos fugl her i landet. Vi får et stort materiale til en forholdsvis liten kostnad, sier Øien.

Den lave kostnaden henger mye sammen med at nesten all ringmerking foregår på frivillig

basis.

— Er det arter som ikke blir ringmerket?

— I utgangspunktet ikke. Det har vært diskutert å droppe ringmerking av arter der vi føler at vi har tilstrekkelig kunnskap, men i prinsippet ringmerker vi alle arter i dag. Det er to måter å gjøre det på, enten ved merking av unger i reir, eller ved fangst i nett.

TØFF LITEN SISIK

Ifølge Øien gir ringmerkingsarbeidet stadig nye, og overraskende, forskningsresultater.

Han forteller at det nylig ble det funnet en gråsisik med kinesisk ring. Det er også funnet en kinesisk gråsisik med norsk ring. Det betyr at den lille finkefuglen på noen få gram tilbakelegger nesten uforståelig store avstander for å opprettholde artens eksistens.

Han forteller at det nylig ble det funnet en gråsisik med kinesisk ring. Det er også funnet en kinesisk gråsisik med norsk ring. Det betyr at den lille finkefuglen på noen få gram tilbakelegger nesten uforståelig store avstander for å opprettholde artens eksistens.

100 000 FUNNET

Av om lag 5 millioner ringmerkede fugler er rundt 100 000 gjenfunnet. Utgivere av Ringmerkingsatlas mener det ligger mye skjult informasjon i dette store merke- og gjenfunns-materialet, og håper derfor at atlaset kan være en inspirasjon til mer inngående bearbeidelse, samt initiering av nye ringmerkingsprosjekter. Fuglebestandenes adferd og utvikling forteller mye om tilstanden i naturmiljøet generelt. I boka finner du artsprentasjoner av norske fuglearter med kart, tabeller og oversikter, som viser hvor de trekker, hvor lenge de lever og hva de dør av og mye mer.

Likevel er det ikke bare et verk for eksperter, mener Øien. — Nei, dette er et verk man kan lære noe av uansett på hvilket nivå man er i sin fugleinter-

oppfatninger omkring det å tillate genmodifiserte matvarer i unionen.

Land som Østerrike og Italia er steile motstandere - og de har gått i brejsen ved å foreslå blant annet GMO-frie soner. Frankrike skal imidlertid være i ferd med å mykne noe i retning av å tillate genmodifisert mat. USA, Canada og Argentina har presset hardt på i Verdens handelsorganisasjon (WTO) for å dokumentere at EUs nei til GMO har vært en handelshindring siden 1998.

Jo lenger EUs bestlutning om import av GMO drøyer, desto mer sannsynlig er det at unionens nye og strengere regler om blant annet merking og testing vil tre i kraft for godkjenningen.

STEILE MOTSETNINGER

EUs medlemsland har ulike

GMO-skepsisen forblir

EU har utsatt beslutningen om hvorvidt de skal tillate import av genmodifisert mais.

JORUNN GRAN
Natur & miljø Bulletin

En eventuell framtidig godkjenning av GMO i EU vil ikke kunne utsette forbrukernes skepsis. Og er det noen som har lært seg å respektere skeptiske forbrukere etter alvorlige mat-skandaler - så er det nettopp EUs medlemsland.

70 PROSENT SIER NEI TAKK

Europeiske bønder som etter hvert får tilbud om genmodifiserte frøtyper, kommer ifølge di-

plomater ikke til å tørre å plante frøene før de er sikre på at forbrukerne vil kjøpe produktene de dyrker. Og EUs forbrukere er etter alt å dømme meget skeptiske. Ifølge Reuters nyhetstjeneste er flere enn 70 prosent av de europeiske forbrukerne motstandere av genmodifiserte avlinger, noe som igjen gjør at supermarkedene ikke ønsker matvarer som inneholder GMO.

— FRØ FARLIGERE ENN MAT

En heving av EUs generelle nei til genmodifiserte avlinger vil i

første omgang innebære at EU-kommisjonen tillater import av produkter som inneholder genmodifiserte elementer. En maisart - Syngentas Bt11 - er blant prøveprosjektene. En godkjenning av den modifiserte Syngenta-maisen vil medføre at EU-borgere kan kjøpe produktet innen om lag fem måneder etter godkjenningen. Neste skritt blir å tillate utsetting av genmodifiserte frø.

— Så lenge det er snakk om matvarer, er det en annen sak. Man kan ikke si at moratoriet blir hevet før vi tillater å plante genmodifiserte planter, skal en diplomat ha uttalt til Reuters.

Du vet ikke hva du får på kroken

Fikk du torsk eller sei? Endringer i vannmassene rundt Svalbard får konsekvenser for hva sportsfiskerne får på kroken.

TONÉ MIKALSEN
Natur & miljø Bulletin

Forsteamanuensis ved Universitets-senteret på Svalbard, Frank Nilsen.

I fjor var fisket etter sei og laks bra i Adventfjorden på Svalbard. I år får fiskerne i stedet torsk på kroken. Årsak: I fjor strømmet varmt og næringsrikt vann fra Vest-Spitsbergen helt inn i Isfjorden på Svalbard. I år er sjøvannet imidlertid 2-3 grader kaldere, og mindre salt.

— Dermed kommer det mindre laks og sei inn i fjorden. Torsken er mer robust og tåler kaldt vann mye bedre, sier forsteamanuensis Frank Nilsen ved Universitetsenteret på Svalbard (UNIS). Variasjoner i isfjorden kan også registreres i Adventfjorden.

Hvor lenge disse dramatiske variasjonene i fisket har pågått kan ikke Nilsen si noe om, fordi de ikke har like detaljerte data fra tidligere år.

KLIMAFORSKNING

Endring i vannmassene fører til at faunaen i fjordene vil variere mer fra år til år.

— For de fastboende vil dette bety at sportsfiskerne ikke kan forutse hvilke fiskearter de vil få på kroken, opplyser Nilsen.

Isforholdene i Isfjorden på Svalbard påvirkes av hvor mye varmt atlantisk vann som kommer inn i løpet av sommeren og høsten. Dette vannet ligger som et varmereservoar ved bunnen av fjorden og kan bli virvlet opp til overflaten gjennom kraftige vinterstormer.

Observasjonen på Svalbard kan få konsekvenser sett i et globalt perspektiv.

— Temperaturendringene vi måler kan være en pekepinn på endringer i havstrømmer lenger sør i Atlanteren. Vi skal jobbe med et prosjekt en stund framover som kan være brikke i et stort puslespill i klimaforskning, røper Nilsen.

ISFORHOLDENE

Med seg ut på forskningstokt har han nye studenter hvert år som får opplæring i oseanografisk feltarbeid og samtidig tar en aktiv del i forskningen gjennom

Frank Nilsen har med seg nye studenter hvert år på forskningstokt i Isfjorden.

kurset "Polar Ocean Climate" som tilbys ved UNIS. Oseanografi omhandler sjøvannets fysiske egenskaper samt hav og fjorders fysiske struktur og dynamikk. Hovedfagsstudent Sara Mattsson har fattet ekstra interesse i variasjonene i Isfjorden og studerer under arbeidstittelen "Hvorfor er det lite is på Isfjorden?"

— Hennes hovedoppgave vil gi oss en bedre innsikt i vannmassevariasjoner og sirkulasjonsmønstre for Isfjorden, og

vil avsløre hvilke mekanismer som er avgjørende for isforholdene i fjorden, sier Nilsen.

Siden variasjoner i Isfjorden også kan registreres i Adventfjorden skal UNIS sette ut en strømmåler med temperatur og saltsensor i Adventfjorden. Disse målingene skal i samarbeid med Svalbard Samfunnsdrift legges ut på nettet fortløpende, slik at befolkningen i Longyearbyen kan holde seg oppdatert om strømmer og badetemperaturer.

www.bondelaget.no

Mat, miljø, landbruk

Les mer på vår temaside om økologisk landbruk

NORGES BONDELAG

Lave forventninger til klimatoppmøte

USA på sidelinjen, skepsis fra utviklingsland og manglende russisk ratifisering av Kyoto-protokollen. Forventningene til årets klimatoppmøte i Milano er lave.

AUDUN GARBERG
Natur & miljø Bulletin

I begynnelsen av desember samles representanter fra hele verden i Milano til partsmøte i FNs klimakonvensjon (COP9). I forhandlingenes andre uke overtar ministrene og andre miljøtopper styringen fra byråkratene. Men det er ikke lagt opp til at ministrene skal gjøre noen vedtak eller vedta en resolusjon fra møtet. I stedet blir det en rundebordskonferanse, der diskusjonene vil gå rundt tre svært omfattende tema.

MODERAT BRENDE

Miljøvernminister Børge Brende sier til N&M Bulletin at han har moderate forventninger til møtet.

— Samtidig er det viktig å holde trykket oppe i klimaforhandlingene, og jeg håper at COP9 skal signalisere en politisk vilje til å se fremover, sier Brende. Miljøvernministeren mener det nå er på tide å se fremover mot et globalt samarbeid etter år 2012.

SISTE BRIKKER

Forhandlerne håper også å få på plass de gjenstående små deler av Kyoto-avtalen. Lykkes de med det, vil det også være enklere å legge press på Russland, dersom deler av avtalen ikke er ferdigforhandlet. Etter at USA og Australia har varslet at de ikke vil slutte seg til avtalen, er man nå helt avhengig av russisk ratifisering for at den skal tre i kraft.

Blant de emnene man skal forhandle om, er bruk av skogplantning i utviklingsland gjennom den såkalte grønne utviklingsmekanismen. Det betyr at i-land som Norge kan oppfylle en begrenset del av sitt klimamål ved å investere i for eksempel skogplantasjer i utviklingsland. Dette dreier seg om nyplantning eller gjenplantning av områder hvor det ikke har vært skog etter 1990.

— Jeg vil arbeide for at vi får til et miljømessig strengt og godt internasjonalt regelverk for dette, sier Brende. Han avviser at det internasjonale klimasamarbeidet i praksis står på stedet hvil i påvente av hva Russland fore-

Ved forrige års klimatoppmøte i New Delhi nektet utviklingslandene, med India i spissen, å diskutere fremtidige utslippsforpliktelser for den fattige del av verden.

tar seg.

— Jeg vil understreke at COP9 i Milano er et partsmøte under Klimakonvensjonen, og favner således bredere enn bare Kyoto-protokollen. Jeg håper at dette møtet vil være en anledning til å diskutere bredt om klimautfordringene, spesielt de som ligger utenfor protokollen. — Diskusjonene må omfatte både utslippsreduksjoner og tilpasning til klimaendringer. Dette er store utfordringer som nok dessverre vil kreve langt mer enn ett møte under Klimakonvensjonen, sier Brende.

I korridorene vil man nok også diskutere hva som vil skje dersom Russland ikke ratifise-

rer og avtalen ikke trer i kraft. Dette er imidlertid ikke noe formelt tema på konferansen.

U-LAND UTENFOR

Ved forrige års klimatoppmøte i New Delhi nektet utviklingslandene med India i spissen å diskutere fremtidige utslippsforpliktelser for den fattige del av verden. De påpeker at klimaendringene er skapt av industri-landene og derfor må løses av dem. Utviklingslandene vil heller debattere bærekraftig utvikling og tiltak for å tilpasse seg klimaendringene. På den andre side vil USA ikke akseptere en klimaavtale uten at viktige u-land binder seg til klimamål.

Klimaforskning havner i retten

USAs miljøvernbyrå (EPA) blir trukket for retten av den høyreorienterte tenketanken Competitive Enterprise Institute (CEI). Striden står om en rapport EPA utga i fjor der klimaendringer blir beskrevet som en klar og nærværende trussel mot USA. Rapporten er basert på en modell laget av det velrenommerte Hadley Centre i Storbritannia.

CEI mener imidlertid det hele er fiksjon og avviser at datamodeller kan forutsi fremtidens klima på en troverdig måte. Rapporten bør forbys i henhold til den føderale loven om datakvalitet, mener tenketanken. CEI mottok i fjor 400 000 dollar fra Exxon-Mobil (Esso), skriver bladet New Scientist.

Fossefall fosser fram

Varmere klima gir mer fossefall.

Antallet fossefall øker med varmere klima, ifølge Direktoratet for naturforvaltning. Det viser en langtidsstudie fra Lygnavassdraget på Sørlandet der populasjonsdynamikken til fossefall-

bestanden er studert siden 1978. Høyere vintertemperatur gir mindre is i bekker og elver, noe som fører til at flere fossefall overlever vinteren.

London sett gjennom bussvinduet. I sentrum har trafikken gått ned og reisetiden blitt kortere etter at avgiften på nærmere 60 norske kroner dagen ble innført.

Suksess for bompenger i London

Bomringen rundt London sentrum er en knallsuksess. Nå vurderer andre engelske byer å følge hovedstadens eksempel.

AUDUN GARBERG
Natur & miljø Bulletin

I februar i år trosset Londons mektige ordfører Ken Livingstone alle advarsler og innførte en avgift på 5 pund - nærmere 60 norske kroner - dagen for å kjøre i de indre delene av den britiske hovedstaden. Avgiften mange spådde skulle påføre Livingstone politiske banesår, har tvert imot blitt en knallsuksess. Ja, faktisk har avgiften virket bedre enn ordføreren selv antok på forhånd og får støtte fra et flertall blant innbyggerne.

16 PROSENT NEDGANG

En rapport fra det offentlige selskapet Transport for London

Londons mektige ordfører, Ken Livingstone, har innført bompenger.

evaluerer de første seks månedene med "congestion charge". Rapporten viser at motorisert

ferdsel i sonen har blitt redusert med 16 prosent. Dermed har reisetiden for gjenværende trafikanter i buss og bil også gått ned. Mindre trafikk har dessuten redusert antall ulykker i sonen med en femtedel.

VIRKER FOR GODT?

Eneste store problem med Londons "congestion charge" er at den har redusert biltrafikken mer enn forventet. Dermed hører også bykassa inn mindre bompenger enn ventet. Det er dårlig nytt for de kollektivreisende, siden pengene skal gå til å ruste opp buss og bane.

Nettoinntekten for 2003 og 2004 anslås til 68 millioner pund - drøyt 800 millioner nor-

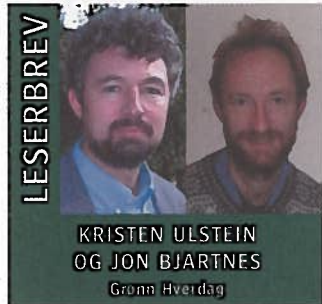
ske kroner. Deretter anslås nettoinntekten til mellom 80 og 100 millioner pund årlig.

Avgiften for å kjøre i indre deler av London gjelder fra klokken sju om morgenen til klokken 18.30, mandag til fredag. Nummerplatene til alle biler som kjører inn i sonen blir fotografert. Dersom avgiften ikke er betalt innen klokken ti samme dag, får bilføreren en bot på 80 pund.

SUKSESSEN SMITTER

Suksessen i London har fått en rekke andre byer med trafikkproblemer til å vurdere bompenger, deriblant Edinburgh hvor bystyret planlegger å innføre avgift fra 2006.

Om "kvasi-informasjon" og arbeid for tryggere produkter

KRISTEN ULSTEIN
OG JON BJARTNES
Grønn Hverdag

I forrige nummer av N&M Bulletin får mediemener Henrik Færevåg breie seg med et utvalg anklager mot Grønn Hverdag. I følge Færevåg spiller vi røtt på folks frykt og kommer med kvasi-informasjon i den hensikt å få penger over statsbudsjettet. Utgangspunktet er diverse medieoppslag om vår undersøkelse av innholdsstoffene i pleieprodukter for barn, der vi blant annet fant hormonforstyrrende stoffer i seks av atten undersøkte produkter fra markedslederen Natusan.

Rent bortsett fra at Færevåg forutsatt at han er korrekt gjengitt - må være temmelig nær definisjonen på en vaskeekte injurie, er det spørsmål i dette landskapet som fortjener en debatt. Det kan for eksempel være grunn til å ta utfordringen når det gjelder å diskutere verdien av den typen undersøkelser vi her snakker om.

Grønn Hverdag har jobbet i flere år med å få kosmetikkprodusentene til å fjerne hormonforstyrrende kjemikalier fra produktene sine. Vi har gjort en serie undersøkelser av ulike produkter, som sjampo, solkrem, barnesminke og nå altså pleieprodukter for barn. Det er fint lite som tyder på at denne virksomheten er spesielt innbringende.

Faksimile N&M Bulletin 19/2003

Når det gjelder å identifisere problematiske stoffer i produktene, er én del av våre tester så enkel at selv en ...tja, mediemener kunne ha gjort det. Vi begynner ganske enkelt med å lese innholdsdeklarasjonen. Det kan vi gjøre fordi vårt krav er nulltoleranse i forhold til de verste stoffene. Den andre delen er mer krevende, men ikke umulig: Vi må ha mest mulig oppdatert kunnskap om helse- og miljøvirkningene av de enkelte stoffene vi finner. Vi baserer oss på norske fagmiljøer og nyere internasjonal forskning. Vi lager altså en sammenstilling av informasjon fra åpne kilder. Kvaliteten på vårt arbeid med disse testene

bedømmes dermed kanskje best på noteapparatet. Har du sett på det, Færevåg?

Per i dag er myndighetenes løsning å sette grenseverdier. Grensene fastsettes på EU-nivå. Vårt og Naturvernforbundets alternativ er nulltoleranse. Som bulletinens husvert sa i en pressemelding tidligere i år: "Det er uforståelig og skuffende at deler av bransjen fortsatt selger kosmetikk ...som inneholder hormonhermere. Vår tålmodighet er oppbrukt. Norges Naturvernforbund krever at det innføres totalforbud mot stoffer som kan påvirke vår fruktbarhet". Sitat slutt.

Færevåg kan for øvrig mene hva han vil om oss og våre hensikter. Vi skal fortsatt slåss for å få være en uavhengig grønn forbrukerbevegelse, med rett til å sette egne mål, kritisere myndigheter og produsenter, og formidle veldokumentert kunnskap om sammenhengen mellom produkter og miljøforstyrrelser. Det er blant annet uavhengigheten som står på spill i forbindelse med Statsbudsjettet.

N&M Bulletin har lang tradisjon

i å være nyhetsledende når det gjelder stoff om kjemikalier som brukes fullt lovlig i produkter, men som likevel kan skade helse og miljø. I alle slike saker risikerer budbringeren at folk som hører budskapet blir redde. Dette er alvorlig og ingenting å spekulere i. Frykt er også farlig. Men bør en budbringer av den grunn tie stille om sine funn? Vårt svar er nei. Produsentene kan når som helst berolige oss alle, som i dette tilfellet: Ved å bestemme seg for å fjerne alle hormonforstyrrende stoffer fra sine produkter.

Færevåg finner grunn til å påpeke at myndighetenes grenseverdier er overholdt i Natusans produkter. Vi har aldri påstått noe annet. Det forutsetter vi. Men på den annen side: Verken Færevåg eller vi har gjort laboratorieundersøkelser som kan underbygge den påstanden. Færevåg velger å stole mest på merkevaren Natusan, når han hevder på lufta at Natusan har vært brukt i 40-50 år og derfor er produktene trygge. Blind tillit til myndighetene og et statisk vitenskapssyn er likeledes et dårlig utgangspunkt for en meningsfull debatt om risikokommunikasjon.

I SalMar-saken har Børge Brende snudd føre-var prinsippet på hodet og sagt at det er greit med aktiviteter i verneområdet inntil det motsatte er bevist. Hva er da hensikten med vernet, spør Ottar Michelsen i Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag i dette leserbrevet.

Børge Brende roter om Froan

OTTAR MICHELSEN
Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag

Selskapet SalMar fikk i 1998 dispensasjon fra vernebestemmelsene for å drive oppdrett på to lokaliteter i Ramsar-området Froan i Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag slo fast allerede den gang at oppdrett ikke var i samsvar med vernebestemmelsene, men ga likevel tillatelsen på grunn av utbrudd av ILA ved andre lokaliteter.

Nå har MD forlenget dispensasjonen nok en gang slik at det nå kan drives ved lokalitetene til 2006. Børge Brende forsvarer i forrige nummer av Natur & Miljø Bulletin vedtaket og begrunner dette med at "Stortinget har pålagt Miljøverndepartementet å finne en løsning for oppdrett i Froan."

Dette er i beste fall bare halve sannheten. Under behandlingen av St.meld. 43 (1998-1999) Vern og bruk i kystsona sa nemlig energi- og miljøkomiteen at "det skal være mulig å kombinere vern av et sjøareal og bruk av samme areal i havbruksvirksomhet i større grad enn ved tidligere vernevedtak. Dette forutsetter imidlertid at aktiviteten ikke strider mot verneformålet."

Og da dukker det opp et problem - strider oppdrett i Froan med verneformålet? Ifølge Børge Brendes eget forvaltningsapparat er det ikke mulig å si noe sikkert om det per i dag. Det ble derfor planlagt å sette i gang et forskningsprosjekt knyttet til dette, såkalt forskningsbasert oppdrettsvirksomhet. DN uttalte i denne sammenhengen at "Etter DN's mening kan en (...) med iverksetting av et (...) forskningsprosjekt, ikke utelukke at endringer av områdets økologiske karakter vil kunne skje." Det er vel liten grunn til å tro at det samme ikke er tilfellet for ordinær oppdrett i Froan.

skal drives i ytterligere drøyt to år? Så lenge det er fare for at den økologiske karakteren på området endres, er aktiviteten i strid med verneformålet og dermed ikke i tråd med det Stortinget vedtok.

I påvente av at et eventuelt forskningsprosjekt skal komme i gang, har MD bestemt at DN skal bekoste en systematisk registrering og vurdering av den økologiske situasjonen. Børge Brende mener dette er helt naturlig. Det mente imidlertid ikke Stortinget da denne saken ble behandlet. Her understreket nemlig energi- og miljøkomiteen at "utredningsplikten ligger hos næringsutøver eller tiltakshaver (...). Næringsutøver eller tiltakshaver må altså selv sannsynliggjøre at tiltaket ikke vil innebære noen trussel for verneformålet."

Børge Brende ser med andre ord bort fra vesentlige sider ved det Stortinget har vedtatt i forbindelse med oppdrett i verneområder. Han ser også bort fra advarslene fra eget fagdirektorat

om at virksomheten faktisk kan påvirke verneverdiene i Froan.

Dersom Børge Brende ikke snur i denne saken, vil det være naturlig at Ramsar-sekretariatet varsles om utviklingen. Et mulig utfall av dette er at Froan blir oppført i Montreaux-listen (Ramsar-konvensjonens 'svarteliste' over områder de enkelte landene ikke forvalter i tråd med konvensjonen).

Børge Brende har gjort en svært god jobb i å få gjennomført en rekke verneprosesser den tiden han har vært miljøvernminister. Glansen av disse vedtakene forsvinner imidlertid raskt hvis han legger seg på en linje der han åpner for aktiviteter i områdene som ikke er forenelig med verneformålet. I denne saken har han rett og slett snudd føre-var prinsippet på hodet og sagt at det er greit med aktiviteter i verneområdet inntil det motsatte er bevist. Hva er da hensikten med vernet?

Leserbrev til Natur & miljø Bulletin
sendes: redaksjonen@naturvern.no

Utvidet vern på Dovrefjell

Kongen i statsråd foretok 23. oktober en vesentlig utvidelse av vernetiltakene for Dovrefjell og Rondane.

KARL H. BROX
Natur & miljø Bulletin

“Pakken” består av en ny nasjonalpark, utvidelse av Rondane nasjonalpark, opprettelse av fire nye landskapsvernområder, ett nytt naturreservat og utvidelse av to tidligere naturreservater. Totalt omfatter de nye verneområdene 1462,4 kvadratkilometer i kommunene Dovre, Sel, Nord-Fron, Sør-Fron og Ringerike i Oppland og Folldal og Stor-Elvdal i Hedmark.

Den nye nasjonalparken - Dovre nasjonalpark - ligger mellom Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark og den nå utvidete Rondane nasjonalpark. Dovre nasjonalpark, som er 290 kvadratkilometer stor, består av et villmarkspreget høyfjellsområde fra Grimsdalen i sør til E6 over Dovrefjell i nord. Nasjonalparken er som de to andre nevnte nasjonalparkene viktig leveområde for de siste restene av genetisk ekte vill fjellrein som i sin tid levde i store deler av Eu-

ropa. I tillegg er den nye nasjonalparken et kjerneområde for norsk fjellbotanikk. Så godt som samtlige av de karakteristiske norske fjellplantene finnes i nasjonalparken og særlig stort er artsmangfoldet på rikemyrene.

ARTSRIKE VÅTMARKER

Våtmarksområdene i nasjonalparken har et stort arts mangfold av fugler, og den huser også noen av de sørligste palsmyrene i Norge. Det går to merkede turistforeningsstier gjennom nasjonalparken, men det er bare et fåtall bygninger i den knyttet til oppsyn og jakt.

Samtidig ble det altså også vernet fire landskapsvernområder (Grimsdalen, Vesle Hjerkin, Døralen og Frydalen), opprettet et nytt naturreservat (Mesætermyre) og foretatt utvidelse av to eksisterende naturreservater (Myldingi og Flakstjønn). Med disse og de tidligere gjennomførte vernetiltakene i den sentrale fjellheimen som Dovrefjell og Rondane til sammen er, har vi nå fått et av Europas største og nesten sammenhengende verneområder som strekker seg fra Sunndalsfjellene i nordvest og helt ned til Ringe- bufjellet i sørøst.

— En kriger har falt

Runar Forseth (1962 - 2003)

Runar Forseth er borte og denne gangen rakk han ikke å gi beskjed før han dro. Ellers visste alltid vi hvor vi hadde Runar. Få har vært mer tilgjengelig for norsk miljøbevegelse enn nettopp han. Runar visste alltid å si fra når han mente det var behov for ei fornuftig tankerekke. For norsk miljøbevegelse betyr Runars bortgang tapet av en unik kompetanse, en enorm arbeidskraft og en trofast miljøkriger.

I januar 1983 kom Runar Forseth fra Skien til Oslo for å begynne som daglig leder i miljøorganisasjonen Natur og Ungdom. Norsk miljøbevegelse var inne i en avgjørende fase; Det generelle miljøengasjementet i samfunnet var ikke lenger like sterkt som det hadde vært på 70-tallet. Alta-kampen hadde slitt ut mange miljøaktivister, og medlemstallene i organisasjonene var i fritt fall. Runars iherdige innsats, og hans evne til å kombinere praktisk kontorarbeid med god formuleringsevne og strategisk og taktisk tenking var sterke bidrag til å snu denne trenden. Det sier også sitt om Runar at ingen andre har sittet like lenge som

daglig leder i Natur og Ungdom som nettopp han.

I 1987 kom han til Bellona, der han gjorde en formidabel jobb i ulike posisjoner. Han var i perioder både IT-ansvarlig, økonomisjef og redaktør for Bellona Magasin. Etterhvert kom han også til å bli helt sentral i utviklingen og oppbyggingen av Bellonas satsing på Internett, og var til det siste redaktør for Bellona Web.

For de av oss som har hatt ham som kollega i Bellona, representerte han en unik kompetanse i og med at han var en av de som hadde vært med i organisasjonen helt fra de første årene. Verdien av denne kompetansen forsto han også godt selv, og var opptatt av at den skulle overføres til andre etterhvert som hans egen helse og arbeids- evne ble dårligere. Samtidig var han helt til det siste åpen for å lære nytt og søke nye løsninger. Runar var alltid på jakt etter nye innfallsvinkler og ny kunnskap om det han holdt på med, enten det gjaldt miljøvern eller datateknologi - aller helst i en kombinasjon. Runars logiske sans ga ham dessuten evner til alltid å se både de umiddelbare løsningene de langsiktige perspektivene. Den politiske innsikten og samfunnsengasjementet hans var det aldri tvil om, men Runar var samtidig kanskje

den av oss som var flinkest til å trekke debattene ned mot jordas overflate når kreativiteten og iveren hadde fått fritt spillerom litt for lenge.

Runar var aldri en havets mann, men han var en usedvanlig trygg havn. Jeg er personlig svært takknemlig for at jeg ikke bare var så heldig å få jobbe sammen med Runar, men at jeg også hadde det privilegium å ha Runar som en nær og god venn gjennom flere år. De mange, lange dagene og sene kvelder i St. Petersburg der Runar presset teknologien til det ytterste for å publisere siste nytt i Nikitin-saken, eller de mange nattetimene vi har hatt sammen for å utvikle nye verktøy i miljøkampen er ikke noe jeg glemmer så lett.

Han står som et forbilde for mange, både innen norsk miljøbevegelse og utenfor. På tross av svekket helse de senere årene klaget han aldri, og bitterhet over egen skjebne fantes ikke.

Miljøvernet har med Runar mistet en av sine sterkeste drivkrefter gjennom de siste 20 årene, men innsatsen hans har satt solide, konkrete og varige spor etter seg. Resultatene av Runars liv kan ingen ta i fra oss.

FREDERIC HAUGE

Siden sist

Atom

• Russland planlegger å bygge et større lager for kjernefysisk avfall i fjellet på Kolahalvøya, skriver den finske avisa Kaleva, ifølge NRR. Avfallet stammer i hovedsak fra utrangerte atomubåter og ligger i midlertidige lagre på Kola. Opprinnelig var planen å lagre avfallet på Novaja Semlja.

Energi

• De to siste årene har regjeringen gitt grønt lys til nesten dobbelt så store utbygginger av vassdrag som samtlige regjeringer fra 1990 til 2000. Det viser tall Bergens Tidende har innhentet fra Olje- og energidepartementet.

• “Bygging av gasskraftverk er ikke lønnsomt”, fastslår Hydros generaldirektør Eivind Reiten, ifølge Bergens Tidende.

• Salget av parafin og fyringsolje ligger 70 prosent over samme periode i fjor. Frykten for en ny vinter med skyhøye strømpriser har ført til den enorme økningen, skriver Aftenposten.

• Interessen for energisparing og overgang til andre energikilder er høy. Enova hadde over 30 000 henvendelser til sin svar- tjeneste i løpet av årets seks første måneder, ifølge

Avisenes nyhetsbyrå (ANB).

• Landets desidert største kraftprodusent mener det ikke er grunn til å engste seg for strømkriser. “Vi er bedre rustet enn i fjor på denne tiden”, sier Statkraft-direktør, til Aftenposten.

• Det blir stadig mindre sannsynlig at gasskraftverkene kan bli løsningen på kraftmangelen i årene fremover, skriver Aftenposten. Høye gasspriser er en årsak til at kraftverk ikke blir lønnsomt.

Klima

• Et lovforslag fra demokratene Joe Lieberman og republikaneren John McCain om å begrense USAs utslipp av klimagasser ble nedstemt i Senatet med 55 mot 43 stemmer.

• Antarktis vil sannsynligvis vokse som en følge av klimaendringer. Mildere klima fører til mer nedbør og i Antarktis kommer nedbøren som snø, forklarer forsker Jan-Gunnar Winther ved Norsk Polarinstitutt til Dagbladet.

Mat

• Storbritannia vil prøve å bryte opp EUs moratorium på genmodifisert mat ved å forsøke å tillate

modifisert søtmais solgt i butikker. Avisen The Independent on Sunday avslører imidlertid en offisiell rapport som viser at maisen ikke har vært skikkelig undersøkt.

• Bare én av fem nordmenn vet at økologiske matvarer merkes med Ø-merket, skriver Nationen.

Olje

• Alle hovedspørsmål i tilknytning til leteboring nord for Lofoten og i Barentshavet blir avklart før jul, sier olje og energiminister Einar Steensnæs (KrF), til Dagens Næringsliv.

• Oljeselskapene skal bruke 22 millioner kroner på oljevern i Lofoten og Barentshavet neste år, mens det på lengre sikt planlegges nyinvesteringer i utstyr for mellom 200 og 300 millioner kroner, skriver Nordlys.

Naturvern

• Arbeiderpartiet vil nå forplikte seg til å verne

4,6 prosent av norsk skog, sier partiets miljøpolitiske talskvinne Sylvia Brustad, ifølge Dagsavisen. I dag er bare én prosent vernet.

• Bare 117 villrein av en kvote på 1000 ble skutt under høstens jakt på Hardangervidda, skriver Aftenposten. Årets jaktkvote har vært omstridt på grunn av liten bestand.

Luftforurensning

• Siden 1980 har arealet av for surt overflatevann blitt mer enn halvert. 54 000 kvadratkilometer innsjøer og elver er blitt mye mindre sure i perioden. Hovedårsaken er reduserte tilførsler av svovell og nitrogen fra Europa viser en rapport fra NIVA.

Miljøgifter

• Innholdet av bromerte flammehemmere i morsmelk øker kraftig, viser målinger fra Folkehelseinstituttet. Bromerte flammehemmere blir benyttet i en rekke ulike produkter som for eksempel TV-apparater, datamaskiner, bygningsmaterialer og tekstiler, for å forhindre og begrense utvikling av brann. Flere av forbindelsene er tungt nedbrytbare og har vist seg å være vidt spredt i miljøet.

kalenderen

17. - 18. NOVEMBER

Biobrensel dagene
Sted: Grand Hotel Terminus,
Bergen
Arr: Norsk Bioenergiforening
Tlf: 23 36 58 70
www.nobio.no

18. - 19. NOVEMBER

Treforedlingsforum
Sted: Oslo
Arr: Papirindustriens tekniske
forening
Fax: 23087899

24.-25. NOVEMBER

Vassdragas verdifor biomang-
fold, naturoppleving og reiseliv-
oppleving
Sted: Quality Hotel, Oppdal
Arr: Samarbeidsrådet for natur-
vernsaker
e-post: ktt@turistforeingen.no

27. - 28. NOVEMBER

Skogen i Norden
Sted: Stockholm
Arr: Norden i fokus
nordenifokus@norden.se

redaksjon

REDAKTØR:
Audun Garberg | Tlf. 22 40 24 25

REDAKSJON:
Jens Petter Toldnæs | Tlf. 22 40 24 23
Tone Mikalsen | Tlf. 22 40 24 24

ADRESSE: Pb 342 Sentrum, 0101 Oslo
Tlf. 22 40 24 00 | faks 22 40 24 10
Mail: redaksjonen@naturvern.no

ABONNEMENT: 280 pr. år (privat) 600 pr. år
(bedrifter) ANNONSER: HS Partner,
tlf. 62 94 64 00, faks 62 94 64 05

UTGIVER: Norges Naturvernforbund
www.naturvern.no
TRYKK: Gan Grafisk as
NESTE UTGAVE: 28.11.2003

Millionavtale til Point Carbon

Å spå prisen på utslipp av klimagasser er lønnsom forretning. Det norske selskapet Point Carbon AS vokser raskt og har nå undertegnet en millionavtale med to japanske selskaper.

STONE MIKALSEN
Natur & miljø Bulletin

Selskaper og aktører verden over kjøper allerede i dag klimakvoter. Point Carbon AS serverer daglige nyhetsbrev via internett, månedlige analyser, og kvartalsrapporter. Målet er å gi kundene en best mulig pekepinn om hva som kommer til å skje, og hvilken pris kundene må regne med å betale per tonn CO₂-ekvivalenter.

Point Carbon har undertegnet kontrakt med det japanske kraftselskapet J-Power og forskningssenteret Fuji. Førstnevnte er blant de ledende i landet. De har blant annet investert i prosjekter som reduserer klimagassutslipp i u-land. For i tillegg til den rene handelen med klimakvoter finnes en annen vei til økte kvoter. Den såkalte "grønne utviklingsmekanismen" (Clean Development Mechanism, CDM) gjør det mulig å få økt egne kvoter ved å finansiere tiltak i utviklingsland som bidrar til å redusere utslippene der.

— Det er vanskelig å anslå hvor mye avtalen med Fuji og J-Power er verdt, men trolig ligger den på et ensifret millionbeløp. Men den kan fort nærme seg et tosfifret beløp. Vi ser frem

Det går bra for Point Carbon AS. Nylig økte de staben med seks, og her er Jørund Buen (nr. to fra venstre) omkranset med noen av de nyansatte. Fra venstre: Marianne Amble, Ian Rocher og Marthe Nordseth. (Foto: Tone Mikalsen)

til å selge nisjeprodukter og tjenester til de nye kundegruppene i Japan. En webside på japansk er allerede på plass for å levere analyser og informasjon til japanerne på deres eget språk. Avtalen betyr både mer penger og kan også bety flere ansatte, sier partner i Point Carbon AS, Jørund Buen.

VOKSER RASKT

Nylig økte Point Carbon staben fra 11 til 17 ansatte. Da de startet opp i 2001 var de tre.

— Dette er uten tvil en voksende bransje, bekrefter Buen.

I EU-markedet i dag omsettes klimakvoter for cirka 12 euro per tonn, nærmere 100 norske kroner. For CDM-kreditter ligger prisen mellom tre og ti dollar tonnet.

— Markedet vil trolig vokse uavhengig av hva som skjer med Kyoto. EU har vedtatt kvotehandel fra 2005, og CDM har etablert et rammeverk for godkjenning av prosjekter som i hvert fall jeg personlig har vrient for å tenke meg at blir skrotet bare fordi Russland velger å takke nei til Kyoto, sier Buen.

“Det er ikke klimaet som truer kulturlandskapet, men jerven. Sauene pleier landskapet. Hvis jerven gjør det umulig for bøndene å ha sauer, gror landskapet igjen.”

ORDFØRER OLA RØTVEI (AP) I OPPDAL SETTER KLIMAENDRINGENE I PERSPEKTIV OVENFOR ADRESSEAVISEN